

דרכו גריינבלום

תגובהה של הציונות הדתית החרדית-לאומית למלחמת אוקטובר 2023

הציונות הדתית המשיחית החרדית-לאומית נמצאת בימים אלו בעמדה שבה השפעתה על עתידה ועל דמותה של מדינת ישראל דרמטית. لكن חיוני להכיר את זרמי העומק בתוכה ולהיחשף לאידיאולוגיה המניעת אותה. במאמר קצר זה אני מבקש לתת קרייאת כיוון ראשונית לתגובהה של הציונות הדתית החרדית-לאומית לאיורע השבעה באוקטובר ולמלחמה שבאה בעקבותיהם. אני מבקש לטעון שסוגיות הליבה בסיס האמונה החרד"לי צפות וועלות עם הרוגים הראשונים של המלחמה. אירועי הימים מוכחים ומעצימים את תפיסת החזון המשיחי, שהוא אבן הראשה של האידיאולוגיה החרד"לית.¹ לשון אחר – המציאותות מתאימה עצמה לחזון המשיחי. ההגות החרד"לית נדרשת לחת מענה והסביר לאסון הגadol בתולדות המדינה, על כל היבתו, ולהעמיד לבחן את השקפתה האומונית.

בליבת השקפה החרד"לית, זו המתייחסת לפני הלאומי-משיחי, עומדת האמונה כי אנו נמצאים בשיאו של תהליך גאולה בלתי-הפיק, שהמסד לו הוא מלחמת חורמה של ישראל באובייו, המיציג את המאבק בין הצדקה והטוב האלוהי לבין כוחות הרשע והרעות בעולם. המאבק הזה מעמיד את מוסר המלחמה היהודי, שהוא מוסר האמת, אל מול

¹ מחקר תשתייתי על הagogot הציונית הדתית המשיחית שממנה צמח הזרם החרד"לי נמצא בספרו של אבי רביצקי, *הקץ המגולה ומדינת היהודים*, 1993, עמ' 111–200.

מוסר המלחמה ההומניסטי מערבי, המזופף במהותו. קדושתה של ארץ ישראל עומדת כערך עליון, נעה כמעט מכל ערכי הדת האחרים, והיא דורשת התמסרות מוחלטת, היאהזות בכל חלק ונחלה שבה, ואיסור מוחלט על מסירת שטחים מתוכה לאחרים. יושבי הארץ העربים הם בגדיר "גרים תושבים" המצויים תחת חסות בעלייה החוקיים של הארץ, ונתונים לאפשרות גירוש בשל אי-ציותות. במחקר מפורט שאני עסוק בכתיבתו אתה את הegoות החרדית-לאומית, ואראה את הקשר ההדוק והבלתי-נמנע בין התגובה למאירועים הימים בין האידיאולוגיה הליבתית של הזם זהה, שהוא ממשיך דרכו של הזם הלאומי-משיחי בציונות הדתית. כאן אסתפק בຄוטרות ובמצגה ראשונית של הדברים.

הgalah שבספתה – תוכנית האלוהית

תהליך galah השלישי, שהוא גם האחרון, מתבצע באמצעות תוכנית אלוהית מתוכננת לפרטיה, והוא ברורה וגלואה למבניים את שפתה.

ב-15 באוקטובר 2023, בלילה של התופת, הסביר הרוב אליקים לבנון, ראש ישיבת אלון מורה ומכיריו הרבנים החרדים-לאומיים בציונות הדתית, את אירועי השבעה באוקטובר: "זה מהלך של הקב"ה... רואים עין בעין את המהלך... הנוראות האלה זה תוכנית אלוקית מאוד ברורה לעשות סדקים עמוקים בקרב העם... וכשהם מתעוררים אז הוא עושה סדקים נוראים שכולים מתעוררים מהسدקים האלה, ככלם מבנים שצורך להיות מהפך... יש מהפך והקב"ה מוביל את התוכנית הגדולה שלנו, שלו ומהפך הגדול".²

48 שנים קודם לכן אמר הרבה שלמה אבינר, מוביל הזרם החרד"לי מראשיתו, שדבריו נשמעים בזיכרון גם בעצם ימים אלו, כהאי לישנא: "אנו קובעים את הוודאות המוחלטת של הופעת גאותנו עתה. אין כאן שום סוד ונסתור, אלא יש כאן דברים נגילים ופשוטים וمبוררים".³ הבנת המציגות נגזרת מהוודאות המוחלטת שזויה תוכנית האל המובילה לgalah, בהתאם לכך מבארים לבנון וחבריו את אירועי הימים. כל אירוע ואירוע מסויבור כחלק מהתהליך שבו יש עליות ומורדות לרוב, אך תמונה "הניצחון המוחלט" לכשיגיע, מבוררת לפרטיה ונהייה לעיני כולן.

2 אליקים לבנון, שיחות פתיחה זמן חורף תשפ"ד, 15.10.2023, אתר ישיבת אלון מורה, <https://www.yelonmoreh.co.il/index2.php?id=6006&lang=HEB>

3 שלמה אבינר, "הריאליزم המשיחי", מורה ט (הורף תשלה), עמ' 61–65.

המאבק ברוע העולמי – “עה זו רק חזות חיצונית”

כל עניינה של מלחמה זו, כמו קודמותיה, הוא מאבקו של עם ישראל ברוע הקיים בעולם. אין מדובר במלחך ארצי מוקומי בלבד, אלא במהלך קוסמי כלל-עולם. ניתוח המציגות ברוח זו מגיע מיד לאחר פרוץ המלחמה.

הרבי גאל לויינשטיין, ראש המכינה הקדם-צבאית “בני דוד” שבבעל, הוא מהקהלות החרד⁴ ליום הבולטים בשנים האחרונות. בשיעור שנשא ב-3 בדצמבר 2023 אמר את הדברים הבאים: “אומר הקב”ה יש רגעים בההיסטוריה שם אם אני לא עושה רعيית אדמה בני אדם ימשיכו לחיות בטבעות ונראה שמנוגנת ליסודות הצדק האמתי, הצדק האלוקי... הכל תקווע... מה עושה ריבונו של עולם?... הוא מאפשר לתפיסת העולם של הרוע להתגלות במלוא הרוע שלו... כל העולם רודע מהairoו זהה שקרה בעזה... הזועה הסיטה את הוילון מאחורי הרוע....”⁴ האIROO בעזה נדרש, מסביר לויינשטיין, כדי לחשוף את הרוע במלוא כיעורו ולאפשר להילחם בו, לבנות צדק אמיתי על חורבנו של המوطעה. “אתם וואים איך עזה נראית, אבל עזה זו רק חזות חיצונית לחורבן אידיאולוגי של תפיסות עולם שמקדשות את הצדק של החלש”. האחריות להילחם בתפיסות המוטעות היא של העם היהודי, הוא אחראי לקידום הצדק האלוהי בעולם, “זו ולכן רعيית האדמה העולמית מתרכחת כאן, עם ישראל משלם מחירם נוראים”. זו רעיית אדמה אוניברסלית... אנחנו שילמנו את המחיר בשבייל כל העולם המערבי”. דבריו של לויינשטיין נתועים עמוק בתיאולוגיה של הציונות הדתית המשיחית. על-פי תפיסה זו, מלחמותיו של עם ישראל אינן למען אינטנסיבי לאומי פרטיקולרי, אלא למען ערך אוניברסאלי. עם ישראל הוא כוד החנית במאבק ברוע העולם. הנה כך אמר לפני עשרות שנים, בזמן מלחמת לבנון הראשונה, הרבי אליעזר ולדמן, ראש ישיבת קריית ארבע ומובילי הזרם המשיחי דאז בציונות הדתית: “היי שטענו שלא באנו לעשות סדר לבנון כי אם להציג את הגליל אך אנחנו ציינו שתפקיד עם ישראל הוא לעשות סדר בעולם... מי יעשה סדר בעולם?... עם ישראל הוא היחיד בעולם שמוכן לעשות סדר”.⁵ דבריהם של ולדמן אז, ואלו של לויינשטיין בעצם ימים אלו, יונקים מתוורתו של האב הרוחני של הציונות הדתית המשיחית – הרב צבי יהודה הכהן קוק (הרץיה) –

4 גאל לויינשטיין, העיורון המוסרי הוא הסיבה לכישלון המודיעיני, אתר מכינת בני דוד, 3.12.2023 <https://youtu.be/6K03g515IQ>

5 אליעזר ולדמן, **נקודה** 55, תשמ”ג. בתוכו רבי יצחק, שם, עמ' 117.

אשר כתב כי מלחמותיה של מדינת ישראל אינן רק להגנת תושביה וגבולותיה, אלא הן מפעל ערכי ותיאולוגי, "מאבך איתנים למען עקרתו של הרשות וחתרה לתקן עולם אוניברסלי".⁶

סוגיות החטופים – "זו לא מלחמה לשחרור החטופים"

זהו מרכיבDRAMATIC ומעורר יסודות עולם. הצענות הדתית החרדית-לאומית צריכה להגביל בזמן אמת לאירוע מטלטל שמעולם לא נחווה כמוותו בחברה הישראלית. מעקב אחר תגובות הרבנים החרד"לים החל מהשבעה באוקטובר מצביע על כך שמראשית המלחמה הם מעמידים סוגיה זו במקום נמוך בסדר העדיפויות הלאומי, ואינם רואים בהשבת החטופים חלק מטריות הלחימה, ודאי לא כמשמעות בהשגת יעדים אחרים, חשובים יותר. אביא דוגמאות מייצגות, מתוך יש למזכיר.

בעלון השבת **עולם קטן**, מעוני הדגל של הציבור החרד"לי, התקיים ב-22 בנובמבר 2023 ריאון עם אחד לפידות, חרדי לאומי שבתו תפארת נרצחה בשבעה באוקטובר במסיבת הנوبة. כוורתה המאמר היא ציטוט מדברי האב: "זו לא מלחמה לשחרור החטופים זו מלחמה להצלת עם ישראל, לביקעת חוקי משחק חדשים מול האויב, ולהרמת קרן ישראל". זו, بكلיפת אגוז, השקפת העולם האומונית החרד"לית מרואהית של המלחמה. לתפיסת עולם זו שותפים רבים בצענות הדתית שאינם מזוחים עם הזם החרד"לי.

כך כתוב ב-14 בדצמבר 2023, בעמוד הדעות של עירוץ 7, הרב ד"ר אליהו רחמים זיני, רב חרד"לי בכיר, ראש ישיבת ההסדר בחיפה ורב הטכניון בעבר: "כבר לפני שלושה שבועות התקומתי נגד יוזמת הסכם הפסקת האש (שבו התביצה עסקת החטופים הראשונה, ד"ג) משום שהיא ברור לי שהוא י██ן את חיילינו, אבל צפוי בתקופתנו רחמנות אם היא תעל החטופים שאין לה מקום בשעת מלחמה אזרחית זו, גבריה על הדאגה הביטחונית לחילינו הנפאלים ומשפחותיהם.... נגד תפישה מעוותת כזו נשאר רק להתקומם: היכן צמח הרעיון העולב והאומלל הזה העושה שמרחמים על צעירים וצעירות שנפלו קרבן יותר מעל בני משפחות החילימ' וועליהם עצמן?! האם חיילינו הפסכנים את עצמן כבר למעלה חודשים אינם ראויים יותר רחמנות מהחטופים?" הרב אליעזר מלמד, רב

6 רביצקי, שם, עמ' 117.

הישוב הר ברכה ופוסק בעל מעמד בצדיניות הדתית, נתן לתפיסת העולם את הגושפנקה ההלכתית: אומנם "מצווה גדולה לפדות שבויים והיא קודמת בחשיבותה לכל סוג הצדקה השוננים", אבל "אסור לשלם על פדיון שבויים מחיר מופקע..." כאשר מדובר במלחמה באויבי ישראל אסור להיכנע לשום שחנותות מצדיהם", ולכן: "אין לשלם בעבור החטוף יותר מאשר אדם תמורה אדם"? לשון אחרת: אי-אפשר ואסור לעשות עסקה לשחרור חטופים מול חמאס, שהרי כל ברידעת מבין שהכל ההלכתי של הרוב מלמד אינו בר-ישום. הרב אוריה שركי, מהבכירים והপופולארים שברבנים החרד"לים, אמר את הדברים הבאים בכנס מקוון ב-6 באפריל 2024⁸: "המושג פדיון שבויים שיק לגלות. בימינו מדבר על שחרור שבויים... צריך לעשות חשבון מהי טובת האומה ולא טובת היחיד... ברגע זהה נחשב לכנעה אי-אפשר להיכנס לשיקולים שיש בהם משום החלשה של האומה". מתמצאת היטב את הדברים מאמר המערכת של **עולם קטן** מ-22 בנובמבר 2023: "יש מי שمبיטים ומרחמים רק על חיל אחד שנחטף ומוכנים לתת בעבורו הכל... יש דפוס חשיבה ערבי של כאן ועכשיו, של חמלת ורחמים מעושם ויש דפוס חשיבה יהודית שمبיט אל הנצח, שהורג את הרוע ומביא ברכה לעולם... לא חותמים הסכם עם השטן, כי הוא אינו מרפה". כוורתו של מאמר זה היא: "חמלת של נצח".

תפיסת העולם החרדית-לאומית בנושא החטופים קובעת כי שחרורם יכול לבוא אך ורק במהלך צבאי, ובכל מקרה, מטרות מלחמה דוגמת השמדת החמאס והשבת כבשו של עם ישראל – קודמות למאץ לשחרור חטופים.

השמדת האויב ופגיעה באוכלוסייה אזרחית – "במלחמה אתה פוגע בכלל"

הרצתתו של הרב אוריה שركי ב-6 באפריל 2024 עסקה ביחס לפגיעה באוכלוסייה אזרחית בעזה בזאת הזו, והוא מתמצחת את עיקרי ההשקפה החרדית-לאומית בסוגיה זו⁹.

7 אליעזר מלמד, מחיר חילופי שבויים, עורך 7, דעתך, 23.11.2023
8 https://www.youtube.com/watch?v=aHP7P4_hoM4&t=1111
שם. 9

"יש שאלת אחת", אומר שركי, "שנצריך לשאול לפני יציאה למלחמה: האם היא צודקת או לא? אם היא לא צודקת אסור לפגוע באיש. אם היא צודקת, כל שנדרש כדי לנצח במלחמה לא רק שהוא מותר, הוא הכרחי". כולם: "בעת מלחמה יodium חוק" – מסכים שركי עם הפטגם הלטיני שימושו כי בעת מלחמה מתרטט האדם מכל לבושי התרבות האנושית. שركי מתכחש בהינך משפט לכל הבסיס החוקתי והמוסרי העומד בסיסו המותר והאסור במלחמות בעת המודרנית ובأموريات מתקנות: היחס בין צדק המלחמה לצדק במלחמה.

"אתה לא בבית משפט", ממשיק שركי, "אתה בא להכריע את האויב... שמא תאמר שיש שם אנשים שאיןני חשב שהם אשימים. זה נכון, אבל האנשים האלה הם קרים לילבו של האויב, וכך פגיעה בהם נחשבת לפגיעה באויב הלחום. אם ידע האויב שהוא הוא יילחם בך יפגעו גם קרוביו משפחתו החביבים לך, אז באיזה שהוא מקום הוא בעצם אשם בפגיעה בהם". ועוד: "בכל המושג של חף משפט יש בו בעיה מוסרית. כשהאני אומר שאתה לא פוגע בחף משפט אני אומר שאתה כן פוגע בו הוא פושע, וזה לא נכון... הוא פשוט גויס לצבא של האויב. אני פוגע בו לא מפני שהוא פושע, אלא מפני שהוא אויב... במלחמה אתה פוגע בכלל... כאשר אתה יוצא למלחמה אם אין לך מידות טובות המלחמה יכולה לעשות אותך אכזרי... אבל אם אתה בא מתוך הכרה מוסרית אז כשאתה יוצא למלחמה אתה נהיה יותר מוסרי, כי אתה מבין עד היכן המוסר דורש ממק להגעה. המוסר דורש ממק להגעה עד השמדת מי שרוצה להשמיד אותך".

והנה ציטוט מדבריו של הרב שמואל אליהו, גם הוא מהbacרים והמוסרים שברבנים החרדים-לאומיים, בשיעור שנשא ב-ט' בנובמבר 2023¹⁰: "תזכיר את הכלל ההלכתי האומר שאין אצלם חפים משפט, תזכיר אצלם שהוא מפיל את הבית על כולם... מי שרץ וכי לא רצץ... זה בדיקת המצב בעזה, אין בהם צדיקים".

errick ואליהו מייצגים את הלכי הרוח בזorm החרד"לי בעת הזה. התביעה המוסרית של המלחמה ברוע משותלבת עם מוסר מלחמה הרואה בכלל האומה העומדת מולך אויב, ודורש לישם מולו מוסר מלחמה תנ"כ, חסר פשרות, שימושו בלשון ימין: אין בלתי-מעורבים. המוטיבים התנ"כיים השגורים בפיהם של רבני הציגות הדתית מדגישים יסודות אנטי-הומניים, מחזירים לשיח, ש衲פס כלגיטימי, מושגים כמו "נקמה", "גירוש",

<https://youtu.be/EcYZI-Sba6c> 10

"השמדה", ומתעלמים מפרשנות יהודית ארוכת שנים שמנסה לעדן יסודות אלו.¹¹ דבריו של בצלאל סמוטריך', נציג הפליטי הבכיר של החרדיות הלאומית, על "צבא גדול ואכזר", משלבליםים היבט במוסר המלחמה של רבותינו, ותפישתם של אלו מעוגנת היבט בהשקפת העולם הציונית דתית המשיחית, הנמשכת עשרות רבעות של שנים לאחרו.

¹¹ אהוד לה, **מאבק בנחל יבוק**, 1993, עמ' 370.

ד"ר דרו גrynblom, ד"ר להיסטוריה של עם ישראל, חוקר עצמאי, מנהל בחברה למותן"סיט.
דוא"ל: drorg2@bezeqint.net